

Gras is om in te liggen 37

Joep Spronk

Het Waterlepeltje in Nuenen

Buiten goede redenen om het niet te doen, zijn er ook een paar om het wel eens te hebben over het Waterlepeltje van de ijsbaan van Nuenen:

- de romantische: het is 10 jaar geleden dat we verwonderd en opgetogen raakten van onze eerste ontmoeting met deze soort
- de praktische: we hebben - behalve summier - nog geen gegevens gepubliceerd van deze groeiplaats
- de laatste jaren is Waterlepeltje op nogal wat nieuwe vindplaatsen gevonden.

Verspreiding

Het Waterlepeltje is een soort die niet alleen in Nederland sterk achteruit gegaan is; van de 44 atlasblokken voor de periode voor 1950 prijkt er voor die per 1980 nog slechts één in de Atlas van de Nederlandse flora ¹⁾. De vermoedens waarom de soort zoveel minder gezien is, zijn de volgende: ontwatering, kanalisering, het niet meer (kunnen) overstromen van beken en het (in het gunstigste geval) volgroeien van putten met Waterlepeltje met Riet e.d. ^{1) 2)}

In onze omgeving is Waterlepeltje vroeger gezien in 6 atlasblokken, voornamelijk waar zich nu de bebouwing van Eindhoven bevindt. Andere concentraties van vondsten bevonden zich bij Nijmegen, in Midden-Limburg en tussen Regge en Dinkel ¹⁾.

De geconstateerde achteruitgang staat haaks op de potentiële toename van het aantal vondsten, omdat "het biotoop, geëutrofiëerde wateren, gedurende de laatste decennia in ons land steeds algemener is geworden" ³⁾. In dit kader is het aantal nieuwe meldingen sinds 1980 misschien verwacht maar dan tegelijk verheugend:

- 1983 Ijsbaan, Nuenen ⁴⁾
- 1989 Graskuilen, Sevenum ⁵⁾
- 1990 Erica-noord, Barneveld ⁶⁾
- 1990 Oosterveld, Weerselo ⁷⁾
- 1993 Keijenhurk, Vessem ⁸⁾

Waterlepeltje op de ijsbaan

De eerste vondsten van 'ons' Waterlepeltje, dus die uit 1983, bevonden zich aan de noordelijke en oostelijke kant van het ijsbaantje. Na de laatste grote onderhoudsbeurt liggen de meest forse exemplaren meer aan de zuidkant: zuid-midden en zuidoost. In het noordwesten van het terreintje liggen drie kleine Waterlepeltjes dicht bij elkaar.

Al vanaf het eerste bezoek aan de ijsbaan bestaat de soortenlijst uit zeer specifieke soorten. Daarbij horen: Pilvaren (*Pilularia globulifera*), Vlottende bies (*Scirpus fluitans*), Stijve moerasweegbree (*Echinodorus ranunculoides*), Waterpostelein (*Lythrum portula*), Naaldwaterbies (*Eleocharis acicularis*) en Ondergedoken moerasscherm (*Apium inundatum*) ^{4) 9)}.

Van de zuidelijk gelegen exemplaren heeft de Floristische werkgroep het afgelopen najaar een vegetatie-opname gemaakt. Hoewel dat ongebruikelijk is, wil ik die hier toch opnemen.

opname-nr	fwe93010	fwe93011	
ligging	mid-zd	zd-oost	
proefvlak in m2	2 × 1	1.75 × 1.75	
bedekking in%	95	90	
Ludwigia palustris	4.4	2a.3	Water lepeltje
Scirpus fluitans	3.4	3.4	Vlottende bies
Mentha aquatica	+1	r.1	Watermunt
Hydrocotyle vulgaris	r.1	+2	Waternavel
Veronica scutellata	+1	2m.1	Schildereprijs
Ranunculus flammula	+1	2m.2	Egelboterbloem
Lythrum salicaria	2b.2	+2	Grote kattestaart
Echinodorus ranunculoides	r.1	+1	Stijve moerasweegbree
Apium inundatum	+1	+1	Ondergedoken moerasscherm
Myosotis laxa	+1	2m.1	Zompvergeet-mij-nietje
Lycopus europaeus	2a.1	+1	Wolfspoot
Callitriche hamulata	+1	r.1	Haaksterrekroos
Bidens cernua	+1	+1	Knikkend tandzaad
Oenanthe aquatica	r.1	2a.2	Watertorkruid
Eleocharis palustris pal	2b.5	2b.3	Gewone waterbies
Glyceria fluitans	+1	+1	Mannagras
Hottonia palustris	+2		Waterviolier
Alisma plantago-aquatica	r.1		Grote waterweegbree
Sparganium erectum neglectum	r.1		Blonde egelskop
Lysimachia vulgaris	r.1		Grote wederik
Alopecurus aequalis	r.1		Rosse vossestaart
Eleocharis acicularis		2m.1	Naaldwaterbies
Bidens frondosa		r.1	Zwart tandzaad
Taraxacum officinale		+1	Gewone paardebloem

De codes zijn als volgt samengesteld:
de bedekking (voor de punt)

kode	omschrijving
r	aantal - 1, bedek < 5%
+	aantal - 2 - 5, bedek < 5%
2m	aantal > - 10, bedek < 5%
2a	bedek > 5% < 12.5%
2b	bedek > 12.5% < 25%
3	bedek > 25% < 50%
4	bedek > 50% < 75%

de sociabiliteit (na de punt)

kode	omschrijving
1	alleenstaand
2	kleine groepjes of polletjes
3	grotere groepen of kussens
4	grote groepen of tapijten
5	proefvlak homogeen bedekkend

Vergelijking met opnames op andere plaatsen

In totaal zijn er 9 recente opnames met Waterlepeltje als onderwerp aan een nader onderzoekje onderworpen: 3 van Barneveld, 2 van Sevenum, 2 van Weerselo en de twee Nuenense.

Een blik in de opnames laat zien dat, behalve het onderwerp van het artikel, Waterviolier de soort is die het meest in de opnames voorkomt (8 maal), gevolgd door Vlottende bies (7), Egelboterbloem (6), Grote kattestaart (5), Ondergedoken moerasscherm (5).

Interessanter is de verdeling die gemaakt wordt (door TWINSPAN een computerprogramma dat veel door vegetatiekundigen wordt gebruikt) in groepen opnamen.

De tabel geeft de soorten die in meer dan één opname voorkomen. De cijfers in de tabel zijn gedecimaliseerde bedekkings-schattingen: zie de bovenstaande opnames.

De opname-nummers zijn: 1, 2: Sevenum (opnamegroep A),
 3, 4, 5: Barneveld (groep B),
 6, 7: Weerselo (groep C),
 8, 9: Nuenen (groep D)

soort	opname-nummer				soortengroep
	345	12	89	67	
Ludwigia palustris	552	77	85	52	
Mentha aquatica	--3	--	21	2-	Nuenen, Weerselo en Barneveld
Scirpus fluitans	646	--	77	32	
Hottonia palustris	262	22	2-	23	
Hydrocotyle vulgaris	--2	--	12	--	Nuenen en Barneveld
Veronica scutellata	32-	--	24	--	
Ranunculus flammula	232	-2	42	--	
Lythrum salicaria	522	--	62	--	
Echinodorus ranunculoides	22-	--	12	--	
Myosotis laxa	---	--	24	53	Nuenen en Weerselo
Lycopus europaeus	---	--	52	32	
Solanum dulcamara	---	-2	--	-2	
Phragmites australis	678	--	--	--	Barneveld
Rorippa amphibia	5-2	--	--	--	
Juncus bulbosus	322	--	--	--	
Samolus valerandi	329	--	--	--	
Juncus articulatus	673	-2	--	--	
Galium palustre	2--	-2	--	3-	
Gnaphalium uliginosum	---	--	--	52	Weerselo
Juncus bufonius	---	--	--	33	
Apium inundatum	2--	--	22	65	
Holcus lanatus	---	-5	--	2-	Sevenum
Alisma plantago-aquatica	---	-2	1-	1-	
Lotus uliginosus	---	22	--	--	
Epilobium obscurum	---	22	--	--	
Ranunculus repens	---	22	--	--	
Callitriche stagnalis	---	62	--	--	
Ranunculus peltatus	---	25	-2	--	
Agrostis stolonifera	---	65	--	--	
Sparganium erectum	---	22	1-	--	
Polygonum hydropiper	---	52	--	1-	
Callitriche hamulata	---	--	21	--	Nuenen
Bidens cernua	---	--	22	--	
Oenanthe aquatica	---	--	15	--	
Eleocharis palustris pal	---	--	66	--	
Glyceria fluitans	---	-2	22	--	

B A D C
 opname-groep

Duidelijk afgescheiden van de andere opname-groepen worden die van Sevenum. Ook wat betreft soorten-groepen tonen de Limburgse opnames weinig overeenkomsten met die van de andere lokaties met Waterlepelkje, bijna alleen Waterviolier (*Hottonia palustris*).

Nuene, want daar moeten we het eigenlijk over hebben, heeft een paar soorten gemeen met Weerselo en Barneveld: Waterviolier en Vlottende bies (*Scirpus fluitans*). Ook met elk van deze beide groepen afzonderlijk heeft Nuene weer zelf soorten gemeen, zodat geconcludeerd mag worden dat uit het oogpunt van de plantensociologie de Waterlepelkjes van Nuene min of meer tussen de vondsten van Barneveld en Weerselo in staan.

Natuurlijk hebben die drie soortengroepen hun eigen kenmerken, waarvan vooral die van Barneveld met veel Waterpunge (*Samolus valerandi*) er opvallen. Op onze ijsbaan is het wat dat betreft meer behelpen met Haaksterrekroos (*Callitriche hamulata*) en Knikkend tandzaad (*Bidens cernua*).

En verder

- Het beheer, inclusief het op gezette tijden grofstoffelijke schaven, is zeer bevorderlijk voor de ijsbaanflora. De liefhebber moet wel even door een - tijdelijk - zure appel heen bijten bij het zien van de ijsbaan na zo'n beurt, maar tot nu toe zijn de gevolgen uitstekend.
- Wat ik de laatste jaren mis, zijn de salamanders en poelslakken.
- Ik heb nooit echt begrepen waar in 1990 opeens de Wijdbloeiende rus (*Juncus tenageia*) vandaan kwam. Bij het herlezen van de in de literatuurlijst genoemde stukken is mijn lijst van 'zaadragers' aanzienlijk uitgebreid. De oorspronkelijk twee bevinden zich in belangwekkend gezelschap.

De tekening is van Rian Rensen-Bronkhorst.

Joep Spronk

Literatuur

- ¹⁾: E.J. Weeda in J. Mennema, A.J. Quené-Boterenbrood & C.L. Plate: Atlas van de Nederlandse Flora, deel 1 blz 146, Kosmos, Amsterdam 1980
- ²⁾: E.J. Weeda, R. Westra, Ch. Westra & T. Westra: Nederlandse oecologische flora, deel 2 blz 224, IVN, ism VARA en VEWIN, Amsterdam 1987
- ³⁾: V. Westhoff, P.A. Bakker, C.G. van Leeuwen & E.E. v.d. Voo: Wilde planten, deel 1 blz 37, Natuurmonumenten 1970
- ⁴⁾: R. Rensen-Bronkhorst & J. Spronk: *Ludwigia palustris* (L.) Elliott weer in Noord-Brabant gevonden, *Gorteria* 11(11) blz 262, Rijksherbarium, Leiden 1983
- ⁵⁾: V. Westhoff, P.J.J. v.d. Munckhof & J.H.J. Schaminée: Verspreiding en oecologie van *Ludwigia palustris* (L.) Elliott in Nederland, *Natuurhistorisch maandblad* 80/5 1991 blz 87
- ⁶⁾: V. Westhoff & A.J.M. Roozen: Het Waterlepelkje (*Ludwigia palustris* (L.) Elliott) bij Barneveld, *Stratiotes* 2(1991) blz 3, Plantensociologische kring Nederland, Wageningen 1991
- ⁷⁾: O. Zijlstra: Vegetatieopnamen met *Ludwigia palustris* op het landgoed Oosterveld, gemeente Weerselo
- ⁸⁾: uit een telefoongesprek tussen John Bruinsma en mij:
J.B.: Ik ken een coördinator die heeft twee plaatsen met Waterlepelkje in zijn district.

J.S.: En dat ben ik?

J.B.: Ja.

J.S.: En waar bevindt zich dat fraais?

J.B.: Bij de Keijenhurk, in een van de kleine vennen. waarna het gesprek verder ging over serieuze zaken.

⁹⁾: J. Spronk in R. Rensen-Bronkhorst: Atlas van de flora van Eindhoven 1980-1989 blz 95, KNNV afd. Eindhoven, Eindhoven 1993